Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja ja sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön kehittämisestä

Puolustusvaliokunta 25.9.2015

Hallitusneuvos, lainsäädäntöjohtajana
Hanna Nordström

Tiedustelua koskevan lainsäädännön kehittämistarpeita arvioinut työryhmä

- TP UTVAn istunnossa 7.11.2013 hallitus linjasi, että käynnistetään välittömästi työ lainsäädännön kehittämiseksi
- Puolustusministeriö asetti työryhmän 13.12.2013.
- Määräaikaa jatkettiin 27.5.2014.
- Työryhmän toimikausi oli 1.1. – 31.12.2014.
- Työryhmässä olivat PLM:n lisäksi edustettuina TPK, UM, OM, SM, VM, LVM, TEM, poliisihallitus, pääesikunta ja Suojelupoliisi

Työryhmän tehtävät

- Työryhmän tehtävänä oli selvittää turvallisuusviranomaisten tiedonhankintaa koskeva nykytila ja tehdä sen perusteella ehdotukset lainsäädännön kehittämiseksi.
- Tavoitteena oli, että pystytään huolehtimaan paremmin kansallisesta turvallisuudesta ja torjumaan erityisesti tietoverkoissa esiintyviä uhkia.
- Perus- ja ihmisoikeusmääräykset olivat keskeisessä asemassa, erityisesti oli otettava huomioon yksilön oikeusturva ja valvontamekanismit.
- Työryhmän mietintö sisälsi ehdotukset erillisten lainsäädäntöhankkeiden käynnistämiseksi

Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja

- Mietintö luovutettiin ministerille 14.1.2015
- Yksimielisyys tarpeesta kehittää tiedustelulainsäädäntöä
- Eri tiedustelukeinot muodostavat kokonaisuuden
- Keskeiset tiedustelukeinot ovat ulkomaan tiedustelu ja tietoliikennetiedustelu
- Erityisesti huomioitava
  - Perus- ja ihmisoikeudet
  - Elinkeinoelämän tarpeet

Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Tiedustelun tarve

- Suomen kansallisen turvallisuuden kannalta vakavien uhkien havaitseminen, tunnistaminen ja torjunnan mahdollistaminen

- Ylimmän valtiojohdon päätöksenteon perustuminen oikeaan, ajantasaiseen ja luotettavaan tietoon

Suomeen kohdistuvia tunnistettuja ulkoisia uhkia

- aseellinen uhka
- kriisinhallintaoperaatioihin kohdistuvat uhat
- terrorismi
- ulkovaltojen suorittama vakoilu
- kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus
- yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat vakavat uhat
- Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kannalta haitalliset vieraan vallan suunnitelmat ja toimet

Tiedustelumenetelmiä

- **Ulkomaan tiedustelu**
  - Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu
    - Ulkomailla sijaitsevassa tietojärjestelmässä käsiteltäviin tietoihin kohdistuvaa tietoteknisin menetelmin tapahtuvaa tiedustelua
  - Ulkomaan henkilötiedustelu
    - Ulkomailla tapahtuvaa henkilökohtaiseen kanssakäymiseen taikka henkilön tai muun kohteen henkilökohtaiseen havainnointiin perustuvaa tiedustelua. Henkilötiedustelua voidaan harjoittaa myös tietoverkon välityksellä

- **Tietoliikennetiedustelu**
  - Suomen rajat ylittävissä tietoliikennekaapeleissa liikkuvaan tietoliikenteeseen kohdistuvaa tiedustelua

Mietinnön johtopäätökset

- Tiedustelu käsitettävä kokonaisuutena

- **Ulkomaan tiedustelun** tarpeellisuudesta yksimielisyys
  - Puolustusvoimille ja Suojelupoliisille
  - Kyse tietojenhankinnasta henkilöiltä ja tietojärjestelmistä

- **Tietoliikennetiedustelu** nähdään tarpeelliseksi
  - Lupamenettely, valvonta ja vaikutukset
  - Elinkeinoelämän tarpeet huomioitava
    - Ei velvollisuutta luovuttaa salausavaimia tai asentaa takaportteja ohjelmistoihin ja laitteistoihin
  - Perus- ja ihmisoikeudet otettava huomioon

Vaikutusarvioinnista

- Puolustusministeriö teetti työryhmän toimeksiannosta tutkimuksen tietoliikennetiedustelua koskevan lainsäädännön vaikutuksista investointeihin Ruotsissa.

- Selvityksen mukaan tietoliikennetiedustelua koskevalla lainsäädännöllä ei voida olettaa olleen kielteisiä vaikutuksia datakeskusten sijoittumisen kannalta.

- Ruotsin selkeä lainsäädäntö saattaa jopa olla kilpailuetu.

Työryhmän ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi

Valmistelu voitaisiin toteuttaa vaiheittain

1. Vaihe: Ulkomaantiedustelua koskeva lainsäädäntö

Puolustusministeriö
”Laki sotilastiedustelusta”

- perussäännökset tiedustelusta
- ulkomaan tiedustelu

Koordinaatio

Sisäministeriö
”Laki siviilitiedustelusta”

- perussäännökset tiedustelusta
- ulkomaan tiedustelu

2. Vaihe: Tietoliikennetiedustelua koskeva erillislaki

Laaja valmistelu

- Tarve kohdennettuun tietoliikennetiedusteluun sekä puolustusvoimilla että Suojelupoliisilla
- Valmistelussa huomioon sidosryhmien tarpeet, elinkeinoelämä mukana valmistelussa
- Mahdollinen perustuslain tarkistaminen valmistellaan oikeusministeriön johdolla

Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Tiedonhankintalakityöryhmän mietintö; lausuntopalaute

- Työryhmän mietinnöstä saatiin lausuntokierroksella 9.2.-15.4.2015 yhteensä 74 lausuntoa kattavasti eri sidosryhmiltä.
- Aihe kiinnostaa suuresti. Tiedustelulainsäädännön kehittämiseen liittyy erilaisia odotuksia, toiveita ja mahdollisuuksia, mutta myös runsaasti epäilyksiä, uhkakuvia ja avoimia kysymyksiä.
- Mietinnössä esitettyä tilannekuvaa ja tietoyhteiskunnan uhkia pidettiin perusteltuna lähtökohtana, mutta ehdotukset tiedustelulainsäädännön kehittämisestä jakoivat mielipiteitä.
- Nykytilaa ja lainsäädännön aukollisuutta pidettiin epätyydyttävänä.
- Lausunnoissa tietoliikenteeseen ja tietoverkkoihin kohdistuva tiedustelu oli erityisen kiinnostuksen kohteena, ei ulkomaan henkilötiedustelu.
- Muita kysymyksiä lausunnoissa olivat

1) Perusoikeuskysymykset
2) Tietojen käsittely
3) Oikeussuojakeinot
4) Vaikutusten arviointi etenkin yrityksiin ja kilpailukykyyn

- Kv-vertailua pidettiin tarpeellisena. Osin toivottiin perusteellisempaa ja monipuolisempaa vertailua, etenkin kv-tiedusteluun liittyviin negatiivisiin ilmiöihin liittyen (Snowden, NSA, UK).

Tiedustelulainsäädännön edelleen kehittäminen

- Neuvottelutulos strategisesta hallitusohjelmasta 27.5.2015 (Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka):
  - - - - **Hallitus esittää säädösperustaa ulkomaantiedustelulle ja tietoliikennetiedustelulle** sekä tarkentaa kokonaisturvallisuuden kannalta merkittävien maa-alueiden ja kiinteistöjen hankintaan sekä kaksoiskansalaisuuteen liittyvää lainsäädäntöä. Niiden valmistelun yhteydessä kiinnitetään huomiota perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Tiedustelulainsäädännön edelleen kehittäminen

- Hallitus päätti 20.8. pidetyssä strategiakokouksessaan käynnistää siviili- ja sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön valmistelun.
- Kasvavat riskit ja Suomea koskevat uudet uhat edellyttävät koko yhteiskunnalta vanhasta poikkeavaa valmiutta ja varautumista.
- Hallitus linjasi, että sisäministeriö ja puolustusministeriö selvittävät vaihtoehtoiset tiedonhankintakeinot ja käynnistävät siviili- ja sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön valmistelun.

Tiedustelulainsäädännön edelleen kehittäminen

- Oikeusministeriö puolestaan ryhtyy toimenpiteisiin perustuslain tarkistamiseksi Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden puitteissa siten, että lailla voidaan tarpeellisiksi katsottavien edellytysten täyttyessä säätää kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi välttämättömistä rajoituksista luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan.
- Käytännössä hankkeet lähtevät liikkeelle, kun asetetaan kolme valmistelevaa ryhmää.
- Sisäministeriö johtaa siviilitiedustelua koskevaa hanketta, puolustusministeriö sotilastiedustelua koskevaa ja oikeusministeriö perustuslain mahdollista muuttamista koskevaa hanketta.

Puolustusministeriön lainsäädäntöhankkeen asettamisesta

- **Tavoitteena on**
  - kansallisen turvallisuuden parantaminen
  - parantaa puolustusvoimien tiedonhankintaa puolustusvoimien tehtäviin liittyvistä kansainvälisistä uhista
    - edellyttää toimivaltuuksia
      - ulkomaan henkilötiedusteluun ja tietojärjestelmätiedusteluun
      - tietoliikennetiedusteluun
    - ei veloitettaisi luovuttamaan salausavaimia tai asentamaan takaportteja

Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Puolustusministeriön lainsäädäntöhankkeen asettamisesta

- **Tehtävänä on**
  - valmistella ehdotus sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi
    - mm tiedustelun tarkoituksesta, toimivaltaisesta viranomaisesta sekä niiden tehtävistä ja toimivaltuuksista, ohjauksesta, valvonnasta, tietojen käsittelystä ja rekisteröinnistä sekä viranomaisten yhteistyöstä
  - eri hankkeiden välinen koordinaatio on tärkeää